

Suomen tieteen historia -projekti pääsi maaliin

Massiivinen *Suomen tieteen historia* -kirjahanke pääsi aikataulussaan maaliin: sarjan neljäs ja viimeinen osa julkistettiin 27. toukokuuta. Tämä viimeinen nide käsittelee Suomen tieteen ja korkeakoulupolitiikan historiaa 1800-luvun lopulta jopa 2000-luvun puolelle. Historian ja nykypäivän rajoja siis venytellään.

Tuorein nide on eräänlainen synteysi edellisistä osista, varsinkin **Ilkka Niiniluodon** päätösartikkeli. Muina keskeisinä kirjoittajina ovat **Lauri Saxén, Päiviö Tommila, Karl-Erik Michelsen, Arto Nevala, Tarmo Lemola, Marjatta Hietala** ja **Hannu Heikkilä**. Niteen laajin ja otaksuttavasti suurimmat intohimot nostattava professori **Seikko Eskolan** kirjoittama luku käsittelee tiedepolitiikkaa. Teoksen julkistamistilaisuudessa puhunut teossarjan päätoimittaja **Päiviö Tommila** totesi 1960- ja 70-luvun radikaalimmin vuosien saavan Eskolan käsittelyssä "toisenlaisen tulkinnan kuin mukana olleiden kapinallisten kanonisoima kuva noista vuosista". Muheva riita luvassa?

Tommila muistutti myös, että teossarjan kirjoittajien tuli "keskittyä kuvattavien tieteidien ja ilmiöiden keskeisiin linjoihin ja muutoksiin. Artikkeleita ei tullut rasittaa tutkijaluetteloin, vaan mainita todella vaikuttaneita ja vaikuttavia tieteenharjoittajia". Ohjeesta huolimatta: Tommila totesi julkistamistilaisuudessa kirjan henkilöhakemiston sisältävän peräti 5639 henkilöä, ulkomaalaisia näistä parikymmentä prosenttia. "Kertakäyttötutkijoita näistä on 60 %", saavat siis vain yhden maininnan, muistutti Tommila kuitenkin.

Suomen tieteen top ten -lista teossarjan viittausten perusteella näyttää nyt seuraavalta:

- H. G. Porthan (88 viittausta)
- J. V. Snellman (77)
- A. I. Virtanen (64)
- Rolf Nevanlinna (59)
- G. Z. Yrjö-Koskinen (48)
- Oiva Ketonen (45)
- Eino Kaila (43)
- E. N. Setälä (43)
- Zachris Topelius (43)
- Edv. Westermarck (43)
- G. H. von Wright (43)

Yli 20 mainintasivun pääsee 55. Ulkomaisia auktoriteetteja viittausten perusteella ovat olleet Hegel, Darwin, Aristoteles, Kant, Luther, Leibniz ja Wittgenstein.

Julkistamistilaisuudessa Tommila uudisti myös viimeisen niteen alkusanojensa toiveen: Helsingin yliopistoon olisi viimeinkin perustettava vakinainen oppihistorian professori. Aiheellinen toive; tuntuu erikoiselta, ettei suurimmassa yliopistossa tällaista vieläkään ole. Emeritusprofessori **Anto Leikola** hoiti kymmenkunta vuotta oppihistorian henkilökohtaista ylimääräistä professuuria, mutta eläköitymisen jälkeen virka siirtyi muiden alojen käyttöön. Ainoa aate- ja oppihistorian professori on edelleenkin Oulun yliopistossa (prof. **Juha Manninen**).

Kun yliopistomuseo, eräänlainen Suomen tieteen historian museo, syksyllä 2003 avataan, olisikin luontevaa perustaa samassa yhteydessä alan professori.

Tähän mennessä ilmestyneiden osien 1-3 perusteelliset arviot on julkaistu *Tieteessä tapahtuu* -lehden niteissä 2/2001 ja 2/2002, kirjoittajana emeritusprofessori **Raimo Lehti**. Päätösosan ja samalla sarjan kokonaisuuden arvio on luvassa häneltä syksyllä.

Koko sarjan teemoista ja tulkinnoista on tarkoitus keskustella syksyllä laajemminkin. Tieteellisten seurain valtuuskunta järjestää aiheesta seminaarin 22.11. Tieteiden talolla.

Valosaaste tosiongelmia?

Tähtitieteenharrastajat ovat jo pitkään olleet huolissaan 'valosaasteesta', joka häiritsee kaupungeissa tähtitaivaan ihastelua. *Tähdet ja avaruus* -lehden niteessä 3/2002 päätoimittaja **Marko Pekkola** mm. harmittelee, miten Ikeya-Zhang-pyrstötähden koko ihanuuden havainnointi Helsingin Kaivopuistossa maaliskuussa oli kovasti vaivalloista. "Muinaisen jäävuoren valo oli ilmeisesti selvinnyt mainiosti ensimmäisten kymmenien miljoonien kilometrien matkasta, mutta viimeiset 20 kilometriä maamme pahimman valosaasteryypään lävitse olivat sille liikaa. Törkyvaloisassa kentässä uineessa kalpeassa tihruksa ei ollut paljon hurraamista". Kerrottuaan tšekkiläisten

pyristelystä valosaastetta vastaan, päätoimittaja huudahtaa: ”Missä on se yksi suomalainen kansanedustaja, joka ehdottaa (tarpeetta) taivaalle valoa heijastavien lamppuratkaisujen kieltämistä lailla. Tšekissä tällainen lakipykälä meni läpi ilmansaastepaketin yhteydessä”.

Samainen lehti kertoo laajalti myös tästä tšekkiläisestä erikoisuudesta: kirjoituksessa puhutaan yötaivasta ”turmelevasta keinovalosta”, tšekkiläisten ylle kaartuvaa taivasta puolestaan halutaan suojella ”kokonaisvaltaisesti sekä myrkyiltä että turhalta keinovalolta”. Kaupungeissa ”menetetään tähtitaivas” ja pimeys alkaa käydä länsimaissa ”katoavaksi luonnonvaraksi”. Artikkelissa haastateltavat valosaastevastustajat suosittelevat sammuttamaan häiritsevät valot puolenyön tienoilla: ”säästetään tähtitaivaan lisäksi selvää rahaa”.

Tuota noin: onkohan tässä nyt kaikki kohdallaan ja samassa mittakaavassa? Esimerkiksi ilmansaasteiden ja ’valosaasteen’ rinnastus? Myrkyt ja valo? Samanveroisia ongelmia?

Tähtiharrastusta olisi tietysti mukava harjoittaa kotioiven tuntumassa, nauttia kaikkialla missä vain liikkeuikin kirkkaan tähtitaivaan iloista.

Mutta onkohan sittenkään ihan itsestään selvää, että kaikki kaipaivat pimeää kaupunkia? Onkohan tähtiharrastajilta unohtunut jotakin olennaista kaupunkikulttuurin luontees-takin?

Kaupunkiin ei luontevasti kuulu pimeys eikä myöskään erityinen hiljaisuus, ruuhkattomuus, ihmisten vähyys – siis ’luonnon rauha’. Kaupungit ovat erityisesti – kaupunkeja.

Voihan myös olla, että kaikki eivät kaippaa pimeää kaupunkia sen enempää esteettisistä kuin turvallisuuteen liittyvistä syistä. Monelle ehkä riittää hyvinkin, että näkevät Jupiterin ja Marsin, Saturnuksen ja Venuksen sekä satunnaisia taivaan kohteita siellä täällä.

Vaikka tähtiharrastus onkin mukavaa ja antoisaa, ei kaikkea harrastustoimintaa välttämättä voi harjoittaa luontevasti kaikkialla – tai ainakaan tulokset eivät ole optimaaliset. Moularinheittoakin varten on mentävä aivan erityisiin paikkoihin onnistuakseen suorituksissa.

Perinteentutkijan pulma: arvottomat perinteet

Lönnrot ja muut perinteenkerääjät ja tulkitsijat eivät olleet lainkaan viattomia perinteen kerääjiä: ”he valikoivat perinteestä kulloiseenkin

kulttuuripoliittiseen tilanteeseen sopivaa ainesta”, kirjoittaa **Lasse Koskela** *Hiidenkiven* (2/2002) pääkirjoituksessaan. Näillä tutkijoilla oli päämäärä, eettiset kysymykset tuskin suu-remmin vaivasivat heitä, arvelee Koskela. ”Hyvää perinnettä oli se, joka kelpasi kansakunnan menneisyyden kuvittajaksi”.

Mutta onko kaikki ’perinne’ lainkaan arvokasta ja säilyttämisen väärttiä, kysyee Koskela ja viittaa Ruotsissa tapahtuneeseen kurdiperheen tyttären murhaan. ”Kaikki perinne ei suinkaan ansaitse arvostamista saati vaalimista; on paljon myös sellaisia perinteitä, jotka olisi syytä katkaista”, kirjoittaa Koskela.

Saamelaiskulttuurin ensyklopedia

Helsingin yliopiston suomalais-ugrilaisella laitoksella on meneillään pohjoismainen saamelaiskulttuurin ensyklopedian tutkimusprojekti. Tavoitteena on kartoittaa ja systematisoida tietoa saamelaisten kulttuurista yli valtakunnan rajojen ja samalla vahvistaa saamelaisten identiteettiä ja kulttuuritietoisuutta.

Saamelaiskulttuurin ensyklopedia on tarkoitus julkaista niin verkossa kuin kirjana ja romppuna. Ensyklopedia koostuu noin 4000 hakusana-artikkelista

Läketieteen historian museo sulki ovensa – tilapäisesti

Läketieteen historian museo Helsingissä sulki ovensa. Itkuvirsiä ei kuitenkaan tarvitse viritellä: museo muuttaa Helsingin keskustaan peruskorjattavaan uuteen Yliopistomuseoon Arppeanumiin (Snellmanink 3), joka avataan syksyllä 2003.

Hannu Mustakallio palkittiin

Järjestyksessään toinen Väinö Voionmaa -palkinto on myönnetty dosentti **Hannu Mustakalliolle** teoksesta *Palvelun poluilla Pohjois-Suomessa. Oulun diakonissakoti 1896–1916*. Palkinto myönnettiin parhaalle vuosina 1998–2001 julkaistulle paikallishistorialliselle tutkimukselle. Palkinto jaettiin kuudensilla arkistopäivillä Mikkelissä 16.5.

Mustakallion teos on arvioitu *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä 3/2002 (**Aura Korppi-Tommola**). Mustakallio on toiminut vuodesta 1989

lähtien Suomen kirkkohistoriallisen seuran sihteerinä.

Vuoden puusuku 2002: pajut

Dendrologian Seura on nimennyt vuoden puulajiksi pajut, kertoo seuran lehti *Sorbifolia* 1/2002. Pajuja kasvaa Suomessa luonnonvaraisena yli 20 lajia. Kunnon puiksi kasvavia kotimaisia lajeja näistä ovat raita (*Salix caprea*), halava (*S. Pentandra*). Tuontipuista suosituimpia ovat tällä hetkellä terijoensalava (*S. Fragilis 'Bullata'*) ja hopeasalava (*S. 'Sibirica'*), joita istutetaan runsaasti uusille pihuille ja puistoihin.

Voiko tiedetoimittajia tehdä?

Tieteellisten seurain valtuuskunta ja Tiedekeskus Heureka järjestävät 27.9. yhden päivän kutsuseminaarin Heurekassa aiheesta *Miten*

tutkija kommunikoi? Tiedetoimittajakoulutus osana luonnontieteiden perustutkintoa. Seminaarin tarkoituksena on ensi sijassa pohtia fysikaaliin ja biologisiin tieteisiin keskittyvän tiedetoimittajakoulutuksen käynnistämistä Helsingin yliopistossa. Ideana on lähinnä liittää perusopintoihin viestinnän laitoksella suoritettava sivuainepaketti.

Puhujina seminaarissa on niin tiedotusvälineiden edustajia kuin eri alojen luonnontieteilijöitä sekä toimittajakoulutuksen ja tiedeviestinnän tuntijoita.

Jos ja kun koulutus saadaan käyntiin, jää jäljelle yksi huoli: ovatko esimerkiksi tiedotusvälineet kiinnostuneita luonnontieteellisen taustan omaavista toimittajista. Tähän mennessä kiinnostus lienee ollut vähäistä.

(Lisätietoja seminaarista: Aura Korppi-Tommola, puh. 228 69 222, aura.korppi-tommola@tsv.fi)

Jan Rydman